

УДК 91
ББК 26.8
Д58

Серія «Мій конспект»
Заснована 2008 року

Довгань Г. Д.
Д58 Соціально-економічна географія світу. 10 клас. Стандарт і академічний рівень. Оновлена програма 2016 р. — 2-ге вид., переробл. — Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 118 [2] с. — (Серія «Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-2866-2.

Посібник містить конспекти усіх уроків курсу соціально-економічної географії світу 10 класу за оновленою Програмою (редакція 2016 р.). Конспект кожного заняття розміщено на окремому аркуші. Містить методично грамотно оформлені навчальну мету уроку, тип уроку, перелік необхідного обладнання, стислий зміст етапів уроку залежно від його типу. Така форма допоможе вчителю зекономити час на підготовку до заняття та полегшить звітування. Передбачено місце для записів учителя, що зробить розробку уроку по-справжньому авторською, пристосованою для власних особливостей викладання.

Для вчителів географії.

УДК 91
ББК 26.8

ISBN 978-617-00-2866-2

© Довгань Г. Д., 2017
© Корягін В. О., макет обкладинки, 2017
© ТОВ «Видавнича група «Основа»», 2017

ПЕРЕДМОВА

До Вашої уваги запропоновано посібник із серії «Мій конспект», створений задля максимального полегшення підготовки вчителя до уроку. Кожний урок розміщено на окремому відривному аркуші і є готовим конспектом уроку. Форматування аркуша, а саме наявність стовпчика для нотаток дозволить учителю внести до уроку власні пояснення, акценти, запрограмувати прийоми роботи, додатковий матеріал тощо, що зробить урок абсолютно «власним», пристосованим до запитів, умов і можливостей учителя й окремих класів.

Цей посібник розроблено для курсу географії 10 класу «Соціально-економічна географія світу» відповідно до Програми доопрацьованої та затвердженої наказом МОН України від 14.07.2016 р. № 826. Він містить конспекти усіх уроків курсу у чіткій відповідності новій навчальній програмі курсу (тематика, кількість і порядок викладення матеріалу). Пропонується розробки 48 занять, 4 години — резервного часу.

Визначено навчальну мету уроку, яка обумовлена вимогами курсу до основних знань, умінь та навичок учнів, зазначених у програмі.

Зазначено тип уроку залежно від найбільш доцільної, на думку автора, його структури. У переліку обладнання вказано мінімально необхідний комплект засобів навчання, який повинен бути в будь-якому загальноосвітньому початковому закладі. Цей перелік учитель може доповнити залежно від оснащення школи засобами навчання географії. Зазначені опорні й базові поняття кожного уроку.

«Тіло» конспекту поділено на основні організаційно-методичні етапи уроку відповідно до його типу. Для кожного уроку запропоновано варіант мотивації навчальної діяльності учнів. Він спрямований викликати зацікавленість учнів до нових знань і бажання виконати для цього запропоновані вчителем види діяльності.

Для етапів актуалізації опорних знань та закріплення нових запропоновані запитання й завдання, які спрямовані на виявлення найактуальніших для даного уроку знань. Ці запитання й завдання вчитель на власний розсуд може легко трансформувати залежно від обраного ним прийому роботи, наприклад, провести бесіду або організувати «мозковий штурм».

Домашнє завдання містить обов'язкове опрацювання параграфа підручника, завдання щодо власних досліджень та проектної діяльності, які зазначено в навчальній програмі, або доцільно провести як випереджальне завдання на наступний урок.

Основний етап уроку (переважно це формування нових знань, умінь та навичок) має детальне планування за змістом навчального матеріалу.

Підсумкові уроки за розділами чи окремими темами вчитель звичайно проводить на власний розсуд. Але в будь-якому випадку вчителю у пригоді стануть розроблені завдання за типом традиційної перевіркової роботи.

Посібник орієнтовано насамперед на навчальну програму курсу і тому може з легкістю корелюватися з будь-яким обраним учителем підручником.

Сподіваємось, що посібник надасть вам, шановні вчителі, реальну допомогу в підготовці до уроків, заощадить час для нових творчих пошуків.

Редакція

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ГЕОГРАФІЯ. 10 КЛАС. ОНОВЛЕНА ПРОГРАМА. РІВЕНЬ СТАНДАРТУ, АКАДЕМІЧНИЙ РІВЕНЬ	6
<i>Урок 1</i> Вступ. Предмет соціально-економічної географії світу. Джерела географічних знань. Методи економіко-географічних досліджень	13
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СВІТУ	
ТЕМА 1. ПОЛІТИЧНА КАРТИНА СВІТУ	15
<i>Урок 2</i> Політична географія. Сучасна політична карта світу. Етапи формування політичної карти світу	15
<i>Урок 3</i> Класифікація країн за формою правління. Форми устрою. Політичні та економічні системи країн	17
<i>Урок 4</i> Типології держав	19
<i>Урок 5</i> Міжнародні організації, їх функціональний і просторовий розподіл	21
<i>Урок 6</i> Підсумковий урок за темою «Політична картина світу»	23
ТЕМА 2. НАСЕЛЕННЯ СВІТУ	25
<i>Урок 7</i> Населення світу: кількість, відтворення, розміщення. Демографічні процеси і демографічна політика	25
<i>Урок 8</i> Міграційні процеси і міграційна політика держав. Причини та проблеми зовнішніх міграційних потоків	27
<i>Урок 9</i> Мовний та етнічний склад населення. Релігії народів світу	29
<i>Урок 10</i> Трудові ресурси і зайнятість населення. Практична робота № 1 «Порівняльна оцінка трудових ресурсів і зайнятості населення в основних сферах господарства країн світу»	31
ТЕМА 3. ВЗАЄМОДІЯ СУСПІЛЬСТВА І ПРИРОДИ. СВІТОВІ ПРИРОДНІ РЕСУРСИ	33
<i>Урок 11</i> Географічне середовище. Ресурсозабезпеченість. Природокористування	33
<i>Урок 12</i> Географія мінеральних ресурсів світу	35
<i>Урок 13</i> Географія світових земельних, водних, лісових, рекреаційних ресурсів світу. Ресурси Світового океану	37
<i>Урок 14</i> Практична робота № 2 «Порівняльна оцінка ресурсозабезпеченості двох окремих країн чи регіонів світу»	39
ТЕМА 4. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО	41
<i>Урок 15</i> Сучасне світове господарство. Етапи формування. Міжнародний поділ праці. Найважливіші тенденції розвитку світового господарства	41
<i>Урок 16</i> Промисловість. Географія основних галузей промисловості світу	43
<i>Урок 17</i> Світове сільське господарство	45
<i>Урок 18</i> Географія світового транспорту	47
<i>Урок 19</i> Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародний туризм	49
<i>Урок 20</i> Підсумковий урок за темами: «Взаємодія суспільства і природи», «Світове господарство»	51
РОЗДІЛ 2. РЕГІОНИ ТА КРАЇНИ СВІТУ	
ТЕМА 1. КРАЇНИ ЄВРОПИ	55
<i>Урок 21</i> Країни Європи. Загальна характеристика регіону	55
<i>Урок 22</i> ФРН	57

<i>Урок 23</i>	Велика Британія	59
<i>Урок 24</i>	Франція	61
<i>Урок 25</i>	Італія	63
<i>Урок 26</i>	Практична робота № 3 «Порівняльна характеристика промисловості ФРН і Франції, Великої Британії та Італії» (за вибором)	65
<i>Урок 27</i>	Держави — сусіди України. Росія	67
<i>Урок 28</i>	Росія. Особливості господарства країни	69
<i>Урок 29</i>	Польща. Білорусь	71
<i>Урок 30</i>	Країни — сусіди України. Словаччина. Угорщина. Румунія. Молдова	73
<i>Урок 31</i>	Підсумковий урок за темою «Країни Європи»	75
ТЕМА 2. КРАЇНИ АЗІЇ		79
<i>Урок 32</i>	Країни Азії. Загальний огляд	79
<i>Урок 33</i>	Японія. Історико-культурні особливості. Економіко-географічна характеристика	81
<i>Урок 34</i>	Китай. ЄГП. Природні умови та ресурси. Особливості розселення, демографічної політики	83
<i>Урок 35</i>	Китай. Особливості галузевої структури господарства. Особливості економічної політики. Територіальні відмінності	85
<i>Урок 36</i>	Індія	87
ТЕМА 3. КРАЇНИ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ		89
<i>Урок 37</i>	Країни Північної Америки. США — найбільша за економічним потенціалом та політичним впливом країна	89
<i>Урок 38</i>	США. Населення. Галузева та територіальна структура господарства. Зовнішньоекономічні зв'язки	91
<i>Урок 39</i>	Канада	93
<i>Урок 40</i>	Практична робота № 4 «Порівняльна характеристика господарства США та Канади»	95
ТЕМА 4. КРАЇНИ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ		97
<i>Урок 41</i>	Країни Латинської Америки	97
<i>Урок 42</i>	Країни Латинської Америки. Характеристика ключових країн	99
ТЕМА 5. КРАЇНИ АФРИКИ. АВСТРАЛІЯ ТА КРАЇНИ ОКЕАНІЇ		101
<i>Урок 43</i>	Країни Африки	101
<i>Урок 44</i>	Країни Африки. Характеристика окремих країн	103
<i>Урок 45</i>	Австралія	105
<i>Урок 46</i>	Океанія	107
УЗАГАЛЬНЕННЯ		
<i>Урок 47</i>	Глобальні проблеми людства	109
<i>Урок 48</i>	Узагальнення. Всесвітні економічні відносини	111
КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ		113
ЛІТЕРАТУРА		117
СПИСОК ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛ		118

ГЕОГРАФІЯ. 10 КЛАС. ОНОВЛЕНА ПРОГРАМА

Рівень стандарту, академічний рівень

Враховуючи вимоги часу, до навчальної програми географії для 10 класу були внесені зміни, пов'язані з оновленням та удосконаленням її змісту, що затверджені наказом МОН України від 14 липня 2015 р. № 826.

ПОЯСНУВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з географії розроблена на основі положень Державного стандарту базової і повної середньої освіти, згідно з яким шкільна географічна освіта є складовою освітньої галузі «Природознавство». Загальноосвітня цінність географії полягає у формуванні світоглядного розуміння природи Землі, її географічної оболонки як природного та природно-техногенного середовища, в якому протікає життя людини. У процесі вивчення географії у школі у учнів формується просторове уявлення про земну поверхню, вони розвивають уміння усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних і геоекологічних подіях у державі та світі. Географія є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування гуманістичного світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому.

Загальною метою шкільної географічної освіти є формування у школярів географічної картини світу. Мета реалізується через розв'язування таких головних завдань:

- формування в учнів цілісного географічного образу Землі в результаті ознайомлення з регіональними та планетарними закономірностями і процесами;
- розкриття ролі географії у розв'язуванні економічних, екологічних і соціальних проблем суспільства;
- розвиток у школярів геопросторового мислення та вміння логічно викладати свої думки, що співвідносяться з реально пізнаваними географічними об'єктами;
- обґрунтування доцільності наукового підходу до природокористування, єдності навколишнього середовища, людини та її діяльності в територіальному аспекті;
- формування картографічної грамотності й культури;
- виховання національно свідомого громадянина, патріота, дбайливого господаря, грамотної, освіченої людини, гуманіста і природолюбця;
- вироблення умінь практично застосовувати здобуті географічні знання, користуватися джерелами географічної інформації, самостійно шукати, аналізувати і передавати її;
- розвиток здатності до співробітництва під час виконання практичних робіт та проведення екскурсій;
- заохочення до самореалізації своїх здібностей, інтересів та життєвих планів засобами географії.

Структура і зміст програми з географії базуються на принципах неперервності й наступності шкільної географічної освіти, її інтеграції на основі внутрішньопредметних зв'язків, гуманізації, гуманітаризації, диференціації навчального матеріалу залежно від вікових можливостей учнів, практичної спрямованості.

Курс «Соціально-економічна географія світу» (10 клас) завершує базову географічну освіту школярів. Відповідно до типового навчального плану його вивчають у 10 класі загальноосвітніх навчальних закладів протягом 52 годин (1,5 години на тиждень).

У курсі поєднано вивчення тем загальних закономірностей суспільної географії і географічного країнознавства. Основна його мета — продовжити, а для більшості учнів — завершити формування знань про географічну картину світу, які спираються на положення теорії взаємодії суспільства і природи, відтворення і розміщення населення, світового господарства і географічного поділу праці, на розкриття глобальних та регіональних явищ і процесів. Курс «Соціально-економічна географія світу» має сформувати в учнів цілісне уявлення про навколишній світ, показати глибокий взаємозв'язок природи, населення, а його господарської діяльності на Землі, навчити просторово мислити, сприяє вихованню поваги й любові не тільки до своєї Батьківщини, а й до історії та культури інших країн і народів, що є надзвичайно важливим у нинішньому глобалізованому динамічному світі.

Окремі питання курсу можна запропонувати учням опрацювати самостійно. Необхідно стимулювати пізнавальну діяльність старшокласників, спонукати їх до використання типових планів характеристики територій та об'єктів, розвивати навички самостійного інформаційного і наукового пошуку,

що допоможе їм розуміти та аналізувати сучасні події в світі, розвивати індивідуальну та групову проектну діяльність. Такий підхід сприятиме актуалізації навчально-пізнавальної, інформаційно-комунікаційної, підприємницької, соціальної та інших ключових компетенцій і значно поглиблюватиме загальнокультурні надбання старшокласників.

У програмі передбачено засвоєння певної кількості назв географічних об'єктів. Окремі з них (назви рівнин, гір, річок, морів тощо) старшокласникам вже відомі, проте це не означає, що слід обмежитися лише показом цих об'єктів на карті. Уявлення про них варто доповнювати новими характерними рисами і таким чином розширювати та поглиблювати знання про об'єкти, що вивчаються.

У 10 класі передбачено виконання чотирьох практичних робіт. Наведений у програмі перелік країн для вивчення є орієнтовним. Учителю надається право обирати для більш детального ознайомлення ті країни, що відповідають інтересам навчального закладу з огляду на його можливі міжнародні зв'язки, пріоритетам зовнішньої політики України з урахуванням сучасної політико-економічної ситуації у світі. Практичні роботи можна виконувати під час вивчення тем, в яких їх передбачено, або в окремо відведений час (за вибором учителя). Окремі практичні роботи є навчально-тренувальними, інші ж — підсумковими. Учитель на власний розсуд перевіряє й оцінює практичні роботи: чи у всіх учнів, чи вибірково. У кожному семестрі обов'язково потрібно оцінити дві практичні роботи, які оберє вчитель.

У програмі подано орієнтовний розподіл годин за розділами і темами. Учитель може на свій розсуд змінити розподіл годин між темами з метою глибшого вивчення або повторення певного навчального матеріалу, а також використавши для цього години резервного часу.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з географії здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає диференційований підхід щодо його організації. Критерієм оцінки роботи учнів є не стільки знання обсягу навчального матеріалу, скільки вміння його аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, використовувати в життєвих ситуаціях, самостійно здобувати знання. Важливо використовувати під час вивчення географії мотиваційний потенціал для учнів: авансування успіху, спонукання до самоаналізу, самооцінки, самопізнання, інтенсифікація того змісту навчального матеріалу, який має для них особистісне значення.

У процесі оцінювання навчальних досягнень учнів з географії, необхідно враховувати:

- правильність і науковість знань, повноту розкриття понять і закономірностей, точність вживання географічної та картографічної термінології; ступінь самостійності відповіді; логічність, доказовість у викладенні матеріалу;
- сформованість інтелектуальних, загальноосвітніх, специфічних умінь (робота з картографічними, статистичними та іншими додатковими матеріалами).

Початковий рівень навчальних досягнень учнів характеризується фрагментарним володінням навчальним матеріалом. Учень може розпізнавати окремі географічні об'єкти, намагатися давати їм визначення, за допомогою вчителя знаходити їх на карті.

Середній рівень навчальних досягнень передбачає, що учень може відтворити (повторити) інформацію, тобто володіє знаннями-копіями. Він розуміє основний матеріал, за допомогою вчителя визначає поняття і закономірності, частково пояснює взаємозв'язки у природі та суспільстві, використовує картографічний матеріал. Під час виконання практичних робіт правильно використовує джерела знань. Спостерігаючи за природними та суспільними явищами та процесами, виділяє лише окремі їх особливості.

Достатній рівень навчальних досягнень передбачає, що учень достатньо володіє програмовим навчальним матеріалом, самостійно виправляє допущені помилки, підтверджує свої знання відповідними аргументами, здатний застосовувати здобуті знання на практиці. Правильно добирає джерела знань для розв'язування проблем у типових ситуаціях. Здатний вести спостереження за природними та суспільними явищами.

Високий рівень навчальних досягнень передбачає правильну, вичерпну відповідь повне розкриття змісту понять, закономірностей і географічних взаємозв'язків, підтверджує їх прикладами. Учень грамотно і творчо використовує картографічні матеріали та інші джерела знань у типових та нестандартних ситуаціях, вміє робити висновки та узагальнення на основі практичної діяльності, правильно проводить спостереження, оформляє та аналізує їх результати.

Тематичне оцінювання навчальних досягнень з географії варто проводити у різних формах після завершення вивчення теми або її частин згідно з переліком тем. При цьому одна письмова тематична робота на семестр є обов'язковою. Такою письмовою роботою може бути й практична робота, якщо дата її проведення збігається з датою тематичної атестації.

Учитель має право виставляти бали за тему без додаткового опитування (письмової роботи) тим учням, які мають достатню кількість поточних оцінок, а також якщо отримана таким чином оцінка задовольняє учня. Поточне оцінювання, у разі його застосування вчителем, має відігравати заохочувальну, стимулюючу та діагностичну роль.

Перед початком вивчення чергової теми учнів варто ознайомити з тривалістю її вивчення (кількістю занять); кількістю і тематикою обов'язкових робіт і термінами їх проведення; питаннями, що виносяться на тематичне оцінювання, якщо воно проводиться в усно-письмовій формі, або орієнтовними завданнями (задачами) тощо; терміном і формою проведення тематичного оцінювання; критеріями оцінювання.

Якщо темою передбачено практичні роботи або практичні завдання, то їх виконання є обов'язковою попередньою умовою для тематичної атестації, звісно, якщо мова не йде про тривалу хворобу дитини, що завадила їй опанувати матеріал. Відпрацювання практичних робіт, які учень пропустив без поважних причин, є недоцільним (відповідно, атестація проводиться без їх урахування).

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з географії

Рівень навчальних досягнень	Бал	Критерії оцінювання
I. Початковий	1	Учень розрізняє окремі географічні явища чи об'єкти (гори і рівнини, суходіл і океани, села і міста, галузі і т. д.) та з допомогою вчителя знаходить їх на карті
	2	Учень за допомогою вчителя відтворює окремі факти на елементарному рівні, розрізняє один або кілька запропонованих географічних об'єктів та з допомогою вчителя намагається знайти їх на карті
	3	Учень у деяких випадках дає нечіткі характеристики географічних об'єктів; за допомогою вчителя знаходить їх на карті, може самостійно розрізнити окремі географічні поняття
II. Середній	4	Учень частково відтворює текст підручника, дає нечітке визначення основних понять і термінів за допомогою вчителя. Називає, відповідно до теми конкретного уроку, компоненти географічної оболонки та складові господарства; повторює за зразком практичну роботу; під час відповіді намагається користуватися географічною картою
	5	Учень відтворює частину навчального матеріалу без розкриття причинно-наслідкових зв'язків, описує географічні об'єкти чи явища за типовим планом. Намагається робити висновки без підтвердження їх прикладами; частково володіє обов'язковою географічною номенклатурою
	6	Учень самостійно дає більшість визначень, передбачених темою уроку, відтворює значну частину вивченого матеріалу відповідно до його викладу в підручнику. З допомогою вчителя виявляє причинно-наслідкові зв'язки, ілюструє їх власними прикладами. На середньому рівні володіє географічною номенклатурою та картою
III. Достатній	7	Учень має достатні географічні знання і застосовує їх у стандартних ситуаціях. Має цілісне уявлення про природні та суспільні явища, вміє вести спостереження за навколишнім середовищем; володіє картографічним матеріалом
	8	Учень засвоїв основні географічні уявлення, поняття і категорії про Землю та господарську діяльність людини. Застосовує здобуті знання на практиці, використовуючи прийоми аналізу статистичних даних про господарство і населення, показує їх зміну у часі. Вміє наводити приклади взаємодії людини і природи; знає обов'язкову географічну номенклатуру
	9	Учень на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, може застосовувати його для виконання практичних робіт; має чіткі уявлення про компоненти природи і просторову організацію господарства; пояснює причинно-наслідкові зв'язки в природі і господарстві; майже безпомилково працює з картографічним матеріалом

Рівень навчальних досягнень	Бал	Критерії оцінювання
IV. Високий	10	Учень усвідомлює сучасну географічну картину світу, здійснює оцінку певних процесів та явищ, передбачених навчальною програмою; пояснює прикладне значення географічних знань, дає розгорнуту відповідь, відбирає необхідні знання; вільно застосовує більшість географічних понять та може їх класифікувати; добре володіє картографічним матеріалом
	11	Учень має глибокі знання про об'єкт вивчення, застосовує наукову термінологію, аргументує свої твердження і висновки, вміє працювати з джерелами географічної інформації; на високому рівні аналізує та використовує картографічну інформацію
	12	Учень володіє ґрунтовними географічними знаннями у межах вимог навчальної програми, висловлює та аргументує власне ставлення до різних поглядів на об'єкт вивчення; самостійно аналізує природні та суспільні явища, робить відповідні висновки й узагальнення; здатний розв'язувати проблемні завдання; вільно володіє картографічною інформацією та творчо її використовує

10 КЛАС
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ
(52 год, 1,5 год на тиждень)

К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	Вступ. Предмет соціально-економічної географії світу. Джерела географічних знань. Методи економіко-географічних досліджень	Учень: пояснює, що вивчає соціально-економічна географія світу; визначає завдання курсу; характеризує джерела географічних знань та методи економіко-географічних досліджень; розпізнає питання або проблеми, які можна дослідити певним методом
20	Розділ I. ЗАГАЛЬНА ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СВІТУ	
4	Тема 1. Політична картина світу Політична географія. Сучасна політична карта світу. Відмінність понять «країна», «держава», «залежна територія». Класифікація країн за формою правління. Форми адміністративно-територіального устрою. Відмінності федеративних держав. Політичні та економічні системи країн. Типологія держав. Етапи формування політичної карти світу. Міжнародні організації, їх функціональний і просторовий розподіл. Загальнополітичні (ООН, Рада Європи, Європейський Парламент, ОБСЄ) та спеціальні (Європейський Союз, НАТО та ін.) організації	Учень: пояснює відмінність між поняттями «країна», «держава», «залежна територія»; називає і характеризує основні форми державного устрою та правління країн світу; характеризує особливості сучасної соціально-економічної типології країн світу, етапи формування політичної карти світу; обґрунтовує: основні вектори зовнішньої політики України; розуміє, що є предметом вивчення політичної географії; готує повідомлення і робить узагальнення до теми на основі аналізу додаткових джерел географічних знань; демонструє вміння аргументовано і чітко формулювати висновки, наводити докази, щодо віднесення країн до того чи іншого типу
4	Тема 2. Населення світу Кількість населення. Відтворення населення. Демографічні процеси і демографічна політика. Міграційні процеси і міграційна політика держав. Причини та проблеми зовнішніх міграційних потоків. Мовний і етнічний склад населення. Найпоширеніші мовні сім'ї і групи. Географія світових та національних релігій. Соціальна і професійна структура населення	Учень: називає кількість населення світу та окремих країн; найбільші за чисельністю народи та найпоширеніші мови, світові релігії; характеризує типи відтворення, особливості вікового та статевого складу населення, напрямки основних міграційних потоків, структуру зайнятості населення та її відмінності за регіонами; визначає співвідношення населення за регіонами світу; пояснює значення понять «демографічна політика», «демографічний вибух», «урбанізація»,

К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>Трудові ресурси. Проблеми зайнятості й безробіття.</p> <p><i>Практична робота 1.</i> Порівняльна оцінка трудових ресурсів і зайнятості населення в основних сферах господарства країн світу</p>	<p>«субурбанізація», «міграція», «мегалополіс»; порівнює темпи, рівні, форми урбанізації країн та регіонів; аналізує текстові, картографічні та статистичні матеріали з метою визначення рис і відмінностей у відтворенні, складі й розміщенні населення різних регіонів світу; висловлює толерантне ставлення до соціальних явищ, релігій, традицій різних країн світу, вміє практично застосовувати їх в системі соціальних відносин; вирішує доступні соціально- та економічно значущі проблемні завдання у ході розгляду питань міграції, зайнятості та безробіття населення; бере участь у розв'язуванні дискусійних питань щодо сучасних демографічних проблем світу, висловлює переконливі аргументи, докази, приклади; аналізує та структурує необхідну інформацію з різних джерел</p>
4	<p>Тема 3. Взаємодія суспільства і природи. Світові природні ресурси</p> <p>Географічне середовище як сфера взаємодії суспільства і природи. Світові природні ресурси. Ресурсозабезпеченість. Природокористування: раціональне і нераціональне. Географія світових природних ресурсів: мінеральних, земельних, лісових, водних, Світового океану, рекреаційних.</p> <p><i>Практична робота 2.</i> Порівняльна оцінка ресурсозабезпеченості двох окремих країн світу (за вибором)</p>	<p>Учень: називає види природних ресурсів; характеризує поняття «географічне середовище», «навколишнє середовище», «антропосфера», «природокористування», «ресурсозабезпеченість»; виявляє закономірності розміщення природних ресурсів; порівнює співвідношення ресурсозабезпеченості в окремих країнах; дає оцінку соціальним проблемам, що пов'язані з надмірним споживанням природних ресурсів, погіршенням стану навколишнього середовища</p>
8	<p>Тема 4. Світове господарство</p> <p>Сучасне світове господарство. Міжнародний географічний поділ праці (МГПП). Етапи формування світового господарства. Галузеві і територіальна структура світового господарства. Промисловість. Географія основних галузей промисловості світу (енергетика, обробна та ін.) Світове сільське господарство: значення, внутрішньогалузева структура, міжгалузеві зв'язки, аграрні відносини. Найбільші сільськогосподарські райони світу. Географія світового транспорту. Міжнародний туризм.</p> <p>Всесвітні економічні відносини. Форми всесвітніх економічних відносин. Інтернаціоналізація, інтеграція, інформатизація та глобалізація як найважливіші тенденції розвитку світового господарства. Дослідження (одне на вибір): Від науково-технічної революції до інформаційно-технологічної. Транснаціональні корпорації (ТНК) та транснаціональні банки</p>	<p>Учень: називає етапи формування світового господарства, основні форми всесвітніх економічних відносин; характеризує поняття «міжнародний географічний поділ праці», основні райони розміщення провідних галузей промисловості, головні сільськогосподарські райони світу, сучасні тенденції розвитку світового господарства та взаємовідносин між країнами; пояснює причини динаміки галузевої і територіальної структури господарства; аналізує структуру світової економіки, співвідношення її секторів у ВВП і структурі зайнятості, наслідки економічних відносин між країнами та групами країн світ; працює самостійно з картографічними і статистичними матеріалами; робить висновки щодо розміщення провідних галузей промисловості світу, про тенденції розвитку транспорту, міжнародного туризму, напрями зовнішньоекономічних відносин; розуміє роль ТНК у світовій економіці; наводить приклади впливу глобалізації на власне життя; пояснює вплив туризму на розвиток регіонів, наводить приклади світових пам'яток культури; бере участь у дискусіях щодо сучасних тенденцій розвитку світового господарства та взаємовідносин між державами, захищає свою точку зору; встановлює взаємозв'язки між окремими суспільними та економічними процесами,</p>

К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
		застосовує освоєні способи дії в нових ситуаціях, здійснює самоконтроль; застосовує для розв'язування проблемних (нестандартних) задач інформаційні та телекомунікаційні технології
27	Розділ II. РЕГІОНИ ТА КРАЇНИ СВІТУ	
11	<p>Тема 1. Країни Європи Загальна характеристика регіону, його склад. Населення, міста. Характеристика господарства країн та значення інтеграційних процесів у його формуванні. Країни ЄС: особливості, проблеми, роль інтеграційних процесів. ФРН. Географічне положення. Населення і міста. Особливості сучасного розвитку господарства. Велика Британія. Особливості ЕГП, його вплив на розвиток країни. Населення, міста. Характерні риси розвитку економіки. Значення зовнішніх економічних зв'язків. Франція. Особливості ЕГП. Населення і міста. Провідні галузі господарства. Італія. Особливості ЕГП, його вплив на розвиток господарства. Населення, міста. Галузева структура господарства, її територіальні відмінності. Держави-сусіди України (Білорусь, Молдова, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, Угорщина). Особливості ЕГП країн. Населення, демографічні проблеми. Сучасний стан економіки країн. Галузева структура господарства, її територіальні відмінності. Зв'язки країн-сусідів з Україною. <i>Практична робота 3.</i> Порівняльна характеристика промисловості ФРН і Франції, Великої Британії та Італії (за вибором)</p>	<p>Учень: називає склад регіону; характеризує особливості розміщення та формування населення країн та регіонів, урбанізаційні процеси; обґрунтовує галузеву структуру господарства країн Європи; складає комплексну суспільно-географічну характеристику країн регіону; робить висновки щодо чинників високого індустріального розвитку країн Західної Європи; аналізує особливості та проблеми країн ЄС, позитивні наслідки та ризики вступу України до ЄС; оцінює роль ЄС у світі</p>
6	<p>Тема 2. Країни Азії Загальний огляд. Склад регіону. Різноманітність країн. Особливості господарства. Роль країн Азії в світі. Регіон як перехрестя важливих морських комунікацій. Сув'язь важливих морських і сухопутних комунікацій у регіоні. Туризм. Японія. ЕГП, історико-культурні особливості. Особливості населення. Роль науки і високих технологій в економіці. Галузева і територіальна структура господарства. Специалізація країни в світовому господарстві. Зовнішньоекономічні зв'язки. Китай. Особливості розселення, демографічна політика і трудові ресурси. Економічна політика в країні. Галузева структура господарства, галузі міжнародної спеціалізації. Зовнішні економічні відносини. Територіальні відмінності. Індія. Культурно-історичні особливості країни. Природні умови і ресурси. Розміщення населення і господарства. Роль країни в регіоні та в світі</p>	<p>Учень: називає особливості територіальної й галузевої структури господарства; характеризує ресурсозабезпеченість окремих країн і регіонів Азії; пояснює специфіку населення країн Азії, їх забезпеченість трудовими ресурсами; вказує на основні риси сучасного стану та розвитку економіки країн Азії; порівнює особливості господарства різних за рівнем економічного розвитку країн Азії; оцінює роль країн Азії в світі; знаходить, систематизує необхідну інформацію під час підготовки характеристики країн регіону; використовує та аналізує графіки, діаграми, таблиці, картосхеми, що містять інформацію про країни регіону, висловлює власні судження та висновки</p>

К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
4	<p>Тема 3. Країни Північної Америки США. Найбільша за економічним потенціалом та політичним впливом країна сучасного світу. Населення: закономірності зростання, етнічний склад, трудові ресурси, соціальна структура суспільства. Українська діаспора США. Процеси урбанізації. Галузева та територіальна структура господарства, галузі міжнародної спеціалізації. Найбільші промислові та сільськогосподарські райони. Специфіка зовнішніх економічних відносин США. Канада. ЕГП. Особливості розміщення населення. Українці в Канаді. Найбільші міські агломерації. Господарство. Роль країни в міжнародному географічному поділі праці.</p> <p><i>Практична робота 4.</i> Порівняльна характеристика господарства США та Канади</p>	<p>Учень: описує своєрідність ЕГП країн; визначає темпи розвитку, особливості галузевої структури та територіальної організації господарства країн Північної Америки; складає порівняльну характеристику галузевої структури і спеціалізації промисловості країн регіону та окремих регіонів у межах однієї країни; пояснює роль США, Канади в міжнародному географічному поділі праці</p>
2	<p>Тема 4. Країни Латинської Америки Центральна та Південна Америка. ЕГП та склад регіону. Політична карта, різноманітність країн. Особливості населення. Основні риси географії сільського господарства, промисловості, транспорту. Екологічні проблеми. Участь регіону в міжнародному географічному поділі праці</p>	<p>Учень: називає історико-політичні процеси, що відбуваються в регіоні; характеризує забезпеченість окремих країн природними ресурсами, основні риси сучасного стану розвитку їх економіки; аналізує: специфіку складу населення та системи розселення; пропонує шляхи розв'язування екологічних проблем регіону</p>
2	<p>Тема 5. Країни Африки. Австралія та країни Океанії</p> <p>Загальний огляд країн Африки. Склад регіону, різноманітність країн. Історія формування політичної карти. Характерні риси населення, типи розселення та урбанізації. Природно-ресурсний потенціал та його використання. Особливості територіальної та галузевої структури господарства країн Африки. Найбільші країни. Австралія. Особливості розміщення населення, найбільші міські агломерації. Особливості економічного розвитку. Географія промисловості, сільського господарства, транспорту і ресурсів. Роль країни в МГПП. Зовнішні зв'язки. Країни Океанії. Специфіка ЕГП. Нова Зеландія і острівні країни Тихоокеанського регіону. Політична карта. Етнічна карта регіону. Особливості розвитку малих острівних держав</p>	<p>Учень: називає найбільші країни, історико-географічні особливості розвитку країн Африки, Австралії та Океанії; описує загальні риси ЕГП, населення, природно-ресурсного потенціалу країн регіонів; визначає особливості галузевої структури, територіальної організації господарства та роль країн Африки, Австралії та Океанії в світі; аналізує причини економічної відсталості та бідності багатьох країн Африки; характеризує особливості господарства малих острівних держав; розуміє роль провідних країн Африки на континенті та Австралії в Тихоокеанському регіоні</p>
2	<p>Узагальнення. Глобальні проблеми людства</p> <p>Поняття про глобальні проблеми людства (війни і миру, екологічну, сировинну й енергетичну, голоду, боротьби зі злочинністю, тероризмом, епідеміями). Роль світової громадськості у їх розв'язуванні</p>	<p>Учень: характеризує поняття «глобальні проблеми людства»; аналізує сутність, причини виникнення, особливості кожної з глобальних проблем, можливі шляхи їх розв'язування; оцінює наслідки прояву глобальних проблем на сучасному етапі розвитку суспільства; оцінює роль світової громадськості у розв'язуванні глобальних проблем людства та пропонує власні оригінальні ідеї</p>
2	Резерв часу	

УРОК 1. ВСТУП. ПРЕДМЕТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ СВІТУ. ДЖЕРЕЛА ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ. МЕТОДИ ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дата _____

Клас _____

Мета: сформувати в учнів загальне уявлення про предмет та завдання соціально-економічної географії світу; актуалізувати та поглибити знання про джерела географічних знань та методи географічних досліджень; ознайомити з основними принципами виділення історико-географічних регіонів світу; розвивати вміння працювати зі схемами та картами; виховувати інтерес до вивчення курсу.

Основні поняття: економічна і соціальна географія світу, методи географічних досліджень, джерела географічних знань, історико-географічні регіони.

Обладнання: політична карта світу, атласи.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Кожна наукова дисципліна робить свій внесок у формування наших уявлень про світ. Роль географії в системі наук унікальна, бо тільки вона одночасно формує уявлення про природу нашої планети і про людське суспільство, створює цілісний образ конкретної території. Минулого навчального року ви вивчали соціально-економічну географію України, досліджуючи закономірності формування, розвитку та розміщення населення і господарства нашої країни. Ці знання вам стануть у пригоді під час вивчення соціально-економічної географії світу. Ви дізнаєтесь про шляхи розвитку світового господарства, засади соціально-економічних відносин між країнами, матимете уявлення про формування політичної карти світу, природні ресурси, динаміку населення, актуальні проблеми людства тощо.

III. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1 Предмет та завдання соціально-економічної географії світу

Соціально-економічна географія світу вивчає закономірності розміщення і розвитку населення й господарства земної кулі, окремих її регіонів і країн; досліджує географічні аспекти взаємодії суспільства і природи як єдиної системи.

На сучасному етапі соціально-економічна географія виконує низку *завдань*:

- економіко-географічне вивчення інтеграційних процесів у різних регіонах світу;
- дослідження географії світового господарства і світогосподарських зв'язків;
- політико-географічні дослідження країн світу;
- пошуки нових закономірностей у територіальній організації суспільства;
- вивчення соціально-економіко-географічних аспектів глобальних проблем людства за сучасних умов, коли розпались останні найбільші імперії, зокрема радянська;
- здійснення *українізації* соціально-економічної географії, яка полягає у вивченні глобальних процесів, світових закономірностей в контексті їх проявів в Україні;
- дослідження окремих країн, регіонів та їх зв'язків з Україною.

2 Джерела географічних знань та методи економіко-географічних досліджень

Завдання 1. Назвіть відомі вам джерела, які містять географічну інформацію, та визначте найбільш важливі для вивчення соціально-економічної географії світу.

Основними методами економіко-географічних досліджень є: *статистичний, картографічний, порівняльний, історичний, економіко-математичний, наукової систематизації, районування*. Особливе місце посідає метод *географічного прогнозування*. Без прогнозу неможливо уявити перспективи розвитку будь-якої країни або території. Унікальні можливості визначення взаємозв'язків об'єктів, процесів і явищ надають ГІС (геоінформаційні системи).

3 Історико-географічні регіони світу

Завдання 2. Розгляньте карту атласа «Історико-географічні регіони світу» та спробуйте визначити критерії, за якими відбувся розподіл країн на певні групи.

- Історико-географічний регіон* — це сукупність країн, яка характеризується спільністю природних умов, фізико- та економіко-географічного положення, умов побуту та господарської діяльності людей, історії і культури народів, схожістю рівнів соціально-економічного розвитку і структур господарства. Основними макрорегіонами світу є Європа, Азія, Англо-Америка, Латинська Америка, Африка, Австралія та Океанія.

У межах крупних історико-географічних регіонів зазвичай виділяють більш дрібні складові — субрегіони. Наприклад, в Азії виділяють такі субрегіони: Центральна Азія, Південно-Східна Азія, Південно-Західна Азія, Південна Азія, Північна Азія, Східна Азія — кожний з яких відрізняється спільністю певного набору ознак.

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ НОВИХ ЗНАТЬ І УМІНЬ УЧНІВ

Завдання 3. Користуючись картою атласа «Історико-географічні регіони світу», визначте, у якому європейському субрегіоні розташована Україна. На підставі критеріїв виділення історико-географічних регіонів доведіть або спростуйте належність нашої країни до певного субрегіону.

Соціогеографічний практикум (робота в парах)

Наведіть аргументи «за» та «проти» щодо питання: «Чи потрібні мені знання соціально-економічної географії світу?».

V. ПІДСУМОК УРОКУ

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- ◆ Опрацювати § ____.
- ◆ Скласти опорні схеми: «Джерела географічних знань», «Методи географічних досліджень».

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СВІТУ

Дата _____

Клас _____

ТЕМА 1. ПОЛІТИЧНА КАРТИНА СВІТУ

УРОК 2. ПОЛІТИЧНА ГЕОГРАФІЯ. СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА КАРТА СВІТУ. ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КАРТИ СВІТУ

Мета: актуалізувати й поглибити знання про поняття «політична географія», «політична карта», «держава», «країна», «залежна країна», «колонія»; формувати знання про етапи формування політичної карти світу; розвивати навички роботи з політичною картою світу, вміння розрізняти кількісні та якісні зміни на політичній карті світу.

Основні поняття: політична карта світу, держава, країна, залежна країна, колонія.

Обладнання: політична карта світу, атласи, роздавальний матеріал «Періоди та етапи формування політичної карти світу».

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ І УМІВЬ УЧНІВ

- ♦ Що вивчає соціально-економічна географія світу?
- ♦ Які історико-географічні регіони існують у світі? За якими критеріями виділяють різні історико-географічні регіони світу?
- ♦ Які джерела географічних знань для вас є найбільш зручними у користуванні та інформативними? Які методи ви застосовували, складаючи опорні схеми «Джерела географічних знань» та «Методи географічних досліджень»?

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

«Мозковий штурм»

Учитель пропонує учням роздивитися політичну карту світу в атласах та сформулювати визначення поняття «політична карта світу». Усі варіанти, ідеї, ключові слова вчитель записує на дошці або плакаті.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1 Політична карта світу

- Поняття «політична географія».
- У вузькому розумінні *політична карта світу* — це географічна карта Земної кулі, на якій відображені всі країни і держави світу, їх кордони і столиці, деякі інші географічні об'єкти, що мають важливе політичне значення (поселення, шляхи сполучення тощо). У широкому розумінні *політичною картою* називають сукупність різноманітних даних політичного змісту про країни і регіони світу. На сучасній політичній карті світу близько 230 країн і територій, з них — 194 держави (остання — Південний Судан, 2011 р).

2 Основні елементи політичної карти світу

- ☑ *Територія* — це частина земної поверхні, що має певні просторові межі та географічне положення. Згідно з нормами міжнародного права на Землі виділяють території трьох видів: території держав, залежні країни і території, води відкритого моря і територію Антарктиди.

Завдання 1. Визначте правовий статус понять «країна», «держава», «суверенітет».

У суспільно-географічному сенсі *країна* означає певну (окрему) частину земної поверхні з постійним населенням, природними й антропогенними ресурсами, яка обмежена політичними межами (кордоном). З погляду міжнародного права країна може мати державний суверенітет (незалежність) або бути залежною. У першому випадку країна є державою.

- Держава* — це суверенне політико-територіальне утворення, незалежна країна з публічною політичною владою, що здійснюється через систему спеціальних органів і установ.

Завдання 2. Поясніть, у чому полягає суть державного суверенітету.

- Територія держави (державна територія)* — це певна частина земної поверхні, що перебуває під суверенітетом даної держави та обмежена з усіх боків кордоном.

Державний кордон відокремлює територію держави від територій сусідніх країн і від вод відкритого моря, що розташоване за межами територіальних вод у напрямку моря чи океану. Відкрите море є нейтральним для судноплавства і польотів над ним літаків різних держав. Особливий статус у ньому має *економічна зона* держави — морський район, що прилягає до її територіальних вод і поширюється на відстань 200 морських миль (370 км) від берегової лінії.

Залежні країни і території перебувають під політичною і військовою владою держав. Вони поділяються на *колонії* (зараз у міжнародній практиці вживають поняття «володіння», «залежні території» тощо), які не мають політичної та економічної самостійності, *протекторати*, що мають відносну внутрішню незалежність, і *підопічні території*, які тимчасово передано ООН під контроль незалежних держав унаслідок виникнення певних політичних умов. На сучасній політичній карті світу існує кілька десятків володінь і залежних територій. Особливий територіальний статус має Антарктида — нейтральна демілітаризована (без збройних сил і військових об'єктів) територія. Водами відкритого моря мають право користуватися всі народи і держави, зокрема й внутрішньоконтинентальні.

3 **Періоди формування політичної карти світу**

Складання таблиці. У розвитку політичної карти світу виділяють певні періоди: стародавній, середньовічний, новий і новітній.

Зміни на політичній карті поділяють на *кількісні* та *якісні*.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ І УМІНЬ УЧНІВ

Завдання 3. Наведіть конкретні приклади кількісних і якісних змін на політичній карті.

Завдання 4. Спрогнозуйте можливі якісні та кількісні зміни на політичній карті світу в майбутньому.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- ◆ Опрацювати § ____.
- ◆ Дізнатися з додаткових джерел інформації про вогнища (активні та потенційні) військових або політичних конфліктів у світі та позначити їх на контурній карті.

УРОК 3. КЛАСИФІКАЦІЯ КРАЇН ЗА ФОРМОЮ ПРАВЛІННЯ. ФОРМИ УСТРОЮ. ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ КРАЇН

Дата _____

Клас _____

Мета: актуалізувати й поглибити знання про форми державного правління та адміністративно-територіального устрою; формувати вміння характеризувати основні форми державного устрою, політичні системи країн; розвивати вміння оцінювати політико-географічне положення країн, користуючись політичною картою світу.

Основні поняття: республіка, монархія, федеративна держава, унітарна держава, політична система, економічна система.

Обладнання: політична карта світу, атласи, дидактичні картки.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ І УМІВЬ УЧНІВ

- ♦ Що відображено на політичній карті світу?
- ♦ Чим різняться між собою поняття «країна» і «держава»?
- ♦ Які періоди виділяють у формуванні політичної карти світу?
- ♦ Наведіть приклади кількісних і якісних змін, що відбулися на політичній карті світу останнім часом.
- ♦ Наведіть приклади політичних і військових конфліктів, які відбуваються в сучасному світі.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Політичну карту світу іноді образно називають «політичним портретом світу». Її «зовнішність» змінюється в часі внаслідок приєднання відкритих земель, територіального поділу чи об'єднання держав тощо. А для того щоб розкрити сутність цього портрета, потрібно дізнатися про суспільно-політичні характеристики держав, їх політичні та економічні системи, місце на політичній карті світу.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1 Державний устрій країн світу

Під державним устроєм розуміють форми правління й адміністративно-територіального поділу. Основні форми державного правління у світі — це республіка і монархія.

Завдання 1 (робота в парах). Назвіть головні ознаки республіки та монархії. Використовуючи карти атласу, наведіть приклади країн, які є республіками або монархіями.

- ☑ *Республіка* — форма правління, за якої всі вищі органи влади обираються населенням або спеціальною виборчою колегією.

Залежно від розподілу повноважень глави республіки і парламенту розрізняють парламентські (Німеччина, Італія, Індія, Швейцарія), президентські (США, Бразилія, Мексика) і змішані (Франція, Польща, Португалія, Ірландія) республіки. Більшість сучасних держав є республіками.

- ☑ *Монархія* — форма правління, за якої верховна державна влада належить монарху (королю, князю, шаху, еміру) та передається спадково.

Якщо влада монарха не обмежена, монархію називають *абсолютною* (Оман, Бутан, ОАЕ), якщо обмежена — *конституційною* (більшість сучасних монархій: Велика Британія, Японія, Швеція та ін.). Якщо монарх одночасно є главою

церкви, то форма правління в державі називається *теократичною монархією* (Ватикан, Саудівська Аравія). У сучасному світі нараховують близько 30 монархій.

Завдання 2. Згадайте основні форми територіального устрою країн. Використовуючи карти атласу, наведіть приклади країн, які є унітарними або федеративними.

За адміністративно-територіальним устроєм більшість держав світу є *унітарними*. На всій їх території функціонують єдині закони і органи влади (Франція, Україна, Ізраїль).

Федеративна держава — форма державного устрою, за якої територія країни має у своєму складі відносно самостійні утворення (Росія, Німеччина, США, Канада, Мексика, Аргентина, Австралія, Південна Африка, Нігерія, Індія, ОАЕ та ін.).

Якщо федерація має тимчасовий характер та створюється з метою досягнення спільних інтересів федеральних одиниць, то таке об'єднання називається *конфедерацією* (наприклад, Швейцарія з 1291 р. до 1818 р.).

2 Політичні системи сучасних держав

Політична система — це цілісна сукупність державних і недержавних суспільних інститутів, правових і політичних норм, взаємовідносин політичних суб'єктів, засобами яких здійснюється влада та управління суспільством. Залежно від політичного режиму розрізняють *авторитарні, тоталітарні, демократичні* політичні системи.

За характером взаємодії зі зовнішнім середовищем виділяють *відкриті та закриті* політичні системи.

3 Економічні системи сучасних держав

Економічна система — сукупність принципів, правил і норм, які в конкретній країні визначають способи організації господарського життя.

За рівнем розвитку *технологічних способів* виробництва виділяють *доіндустріальні, індустріальні та постіндустріальні* економічні системи. За *відносинами власності* на основні виробничі ресурси розрізняють країни з *ринковою та плановою* (централізованою) економікою. На сьогодні в світі залишилася лише одна країна з плановою економікою — КНДР. У Китаї, В'єтнамі, Кубі, Лаосі та ін. поряд з принципами планової економіки одночасно впроваджуються й ринкові. Більшість пострадянських країн завершують етап переходу до ринкових моделей господарювання.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ НОВИХ ЗНАТЬ І УМІНЬ УЧНІВ

Висловіть свої міркування

- ♦ Чому, на ваш погляд, на Землі досі існують колонії?
- ♦ Яка форма правління — республіканська чи монархічна — ефективніша? Чому, на ваш погляд, республіканська форма правління домінує в сучасному світі?
- ♦ Якою державою легше керувати — унітарною чи федеративною?
- ♦ Яка економічна система — планова чи ринкова — є більш прогресивною?

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- ♦ Опрацювати § ____.
- ♦ Позначити на контурній карті федеративні держави та їх столиці.
- ♦ Скласти таблицю «Позитивні та негативні ознаки ринкової та планової економічної системи».